

## PAPER DETAILS

TITLE: Toplumsal Cinsiyet Rollerı Baglamında Tarihseı Rollerini Yıtiren Erkekliğin öküsü:  
Küllerinden "Yeni Erkek"liğin Doğusu

AUTHORS: Sinay AVSAR

PAGES: 224-241

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/792755>

# Toplumsal Cinsiyet Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden “Yeni Erkek”liğin Doğuşu<sup>1</sup>

*The Lost Historical Gender Roles and the Collapse of Masculinity: “New Masculinity” Rising from the Ashes*

Sinay Avşar<sup>2</sup>

## Özet

Bu çalışma, erkek kimliğinin sosyalleşme sürecindeki kritik konumuna ve bu bağlamda nedensellik ilişkilerine odaklanmaktadır. Bu odak çerçevesinde, erkeğin değişen dünyadaki yeri ve bunun altında yatan problematikler çerçevesinde rol dağılımları ele alınarak, erkek kimliğinin değişen rolleri üzerinden ortaya konulacaktır. Kadın-erkek ilişkileri, erkeğin ev içi alandaki paylaşımı, cinsiyet rol kalıpları, aile ve aileye bağlı kurumların algılanışındaki değişimler, toplumsal cinsiyet rollerine yansiyarak kadın erkek rollerinin geçerliliğini tartışmaya açmıştır. Ayrıca modern öncesi dönemde erkeğin sorgulanamaz üstünlüğüne işaret eden konumu, “erkek”liğin ne olduğu tanımı ve erkek olma süreçleri, erkekliği inşa etme biçimi, inşa süreçlerine yüklenen anlamlar da makale kapsamında tartışılacaktır. Geleneksel algılarla birlikte, modern ve yeni erkeklik rolü de gerek toplumsal konumlanış gerekse bireysel ve bedensel açmazlarla birlikte ele alınmıştır. Erkekliğin gelenekselden moderne evrilen süreçleri makalenin ana hedefidir.

**Anahtar Sözcükler:** Toplumsal Cinsiyet Roller, Erkeklik, Baba Olma, Yeni Erkeklik, Erkeklik İnşası

1 Bu çalışma, 7 Mart 2017 tarihinde “III. Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Adaleti: Kadın ve Aile” kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

2 Sosyal Bilimler Uzmanı, e-posta: [avsarsinay@gmail.com](mailto:avsarsinay@gmail.com), orcid.org/0000-0003-0312-129X

**Başvuru:** 7 Ekim 2017

**Kabul:** 13 Aralık 2017

**DOI:** 10.21798/kadem.2018236599

Copyright © 2017 · KADEM Kadın ve Demokrasi Derneği

[kadinrastirmalari.kadem.org.tr](http://kadinrastirmalari.kadem.org.tr)

**ISSN** 2149-6374 · Aralık 2017 · 3(2) · 224-241

## Abstract

This study focuses on the critical position of man during his socialization process and the resulting causal relationship. In this context, the changing role of men will help identify the altered gender paradigms and the underlying problems. Modern social relationships between men and women, men sharing homes, gender role patterns, and, changes in the perceptions of family and family related institutions have cast doubt on the validity of gender roles. This paper will discuss the pre-modern period era where men were accepted unquestionably as superior, the definition of masculinity, the societal process of being a man. Traditional points of view, along with new roles of masculinity that have developed in the modern age, will be addressed from the perspective of social positioning, and individual and physical dilemmas. The main aim of the article is to analyze the evolution process of masculinity from a traditional past into the modern age.

**Keywords:** Gender Roles, Masculinity, Fatherhood, New Masculinity, Masculinity

## Giriş

Toplumsal cinsiyet çalışmaları, kadın ve erkek olmanın, biyolojik anlamının dışında sosyo-kültürel anlamlar taşıdığını ve cinsiyetler arası dengeyi sağlayabilme kadına kadının yaşadığı sorunları ele almıştır. Fakat yakın zamana kadar toplumu ve kadını anlamının tek başına yetmeyeceği, konunun erkek kimliğiyle birlikte ele alınması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu perspektiften çalışmanın ana odağını “erkek”lik kimliği oluşturmaktadır.

Toplumsal yapı ve kurumların değişimi, modernleşme süreci ve küreselleşmeyle birlikte hız kazanır. Özellikle gelenek, görenek ve inançların zayıflaması, daha özgür bir yaşama geçiş, sanayileşme, teknolojik gelişmeler, kentleşme ve göç gibi unsurlar beraberinde birçok konunun konuşulmasını, yeniden tanımlanmasını gerekli kılmıştır. Kadın ve erkeklik kimliği bu gelişmelerden doğrudan etkilenmiştir. Günümüz toplumlarında geniş ailenin çekirdek aileye evrilmesi, kadının çalışma yaşamına girmesi, insan ömrünün uzaması, evin geçiminin sadece erkeklerin sorumluluğundan çıkıp kadınlar tarafından paylaşılması, yaşanan toplumsal değişimler, kısmen de olsa ataerkil yapının dönüşüme uğradığı, ayrıca geleneksel cinsiyet rollerinin geçerliliklerini yeniden tanımlandığını göstermektedir (Zeybekoğlu, 2010). Tüm bu değişimler, toplumsal yapıda kadının rolleriyle birlikte erkeklik rollerini de tartışmaya açmıştır.

Erkeklik çalışmaları 1970’lerde ilk olarak erkekliği farklılık üzerinden ele alır. 1970’li yıllarda etkin olmaya çalışan erkek hareketi yazarları, sıklıkla çoğu erkeklerin ataer-

kil ideolojilerinin satmaya çalıştığı sert, katı, egemen ve dövüşken erkeklik imajına uymadığını dile getirir. Zira bu sert imaj seti uyulsun diye tasarlanmamıştır. Ancak bu dönemde en azından üç öge, hiyerarşik olarak yaratılmıştır. Bunlar hegemonik erkeklik, tutucu erkeklik ve tabi kılınmış erkeklikleridir (Connell, 1998, s. 154). Ardından 1980'lere tekabül eden dönemde erkekliğin yeni görünümleri söz konusu edilmiş; 2000'li yıllara gelindiğinde ise erkeklik değişen formlarıyla ele alınmıştır.

Erkeğin düşünüş, yaşayış, yüz, vücut, konuşma, kalkış, giyiniş, kuşanışı vb. tüm etkenler değişim geçirmektedir. Bu değişim Türkiye'de oluşan yeni neoliberal erkeklik, kadınlık ve diğer erkekler, dış dünya, doğa, bilim, din, sanat, düşünce, risk ve güvenlik ilişkileri ağında yeniden yapılandırılmıştır. Var olan cinsiyet düzeni, yeni düzene dönüşmektedir (Özbay ve Baliç, 2004). Bu yeni düzende günümüz iktidar yapılarının akışkanlığı güçlü erkek imgesini zayıflatarak, yerine daha kırılgan, paylaşıma açık modern erkeklik modelini öne çıkarır. Böylelikle geleneksel erkekliğin izi hegemonik erkeklik üzerinden devam ederek, "yeni ve ideal erkeklik" modelini karşımıza çıkarır.

Geç dönem Osmanlı'da ve Türkiye'de erken modernleşme sürecine baktığımızda ulus-devlet politikasının öznesi olarak erkek kimliğinin yer aldığını görürüz. Modernleşme sürecinde inşa edilen cinsiyet rejimi ve buna dair politikalar, erkeklik kimliğini politik, ekonomik, sosyal vb. alanlarda konumlandırarak "yeni erkek" halini doğurmuştur. Dolayısıyla modern devletin kurulması ve farklı erkeklik hallerinin gündeme gelmesi tesadüfi değildir (Maral, 2004, s. 140). Şunu ifade etmek gerekir ki, Türkiye ölçeğindeki modernleşme çabası, cinsiyet rollerinin değişimine hatırı sayılır bir katkı sunar. Aile içi kadın ve erkek rollerinin değişimi bunun en büyük göstergesidir. Mevcut gelişmeler ışığında, kadın çalışmaları devam ederken toplumda erkeklere dair genel bir yargının artması, kadın sorunları temelli bir bakış açısıyla ele alınması, her iki kimliği birlikte ele almayı gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma akademide pek irdelenmeyen "erkek"lik kimliğini, üretilen toplumsal cinsiyet rollerinin değişime uğraması bağlamında ele alacaktır.

### Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kavramı, biyolojik ve fiziksel özelliklere vurgu yapmakla birlikte toplumsal ve sosyo-kültürel anlamlara sahiptir ve kadın ve erkek denildiğinde aklımıza gelenlerin önemli bir kısmı bu toplumsal anlamların oluşturduğu değerlere ilişkindir (Dökmen, 2012, s. 11). Cinsiyet biyolojik olarak belirlenmiş, toplumsal cinsiyet ise toplumsal olarak oluşmuş düzlemlere tekabül eder (Savran, 2004, s. 234). Toplumsal cinsiyet kavramı, ilk olarak psikiyatrist Robert Stoller tarafından 1968 yılında *Sex and Gender* kitabıyla kullanılmış, sonrasında 1972 yılında Ann Oakley tarafından kavram sosyoloji alanına dahil edilmiştir (Marshall, 1999, s. 98). Robert Stoller, ilk olarak toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten farklı olduğu fikrini ortaya atmıştır. Toplumsal cinsiyet (gender) erkeklik ile kadınlık arasındaki eşitsizliğe, cinsiyet (sex) ise biyolojik açıdan kadın erkek ayrımına işaret eder (Segal, 1992, s. 98). Ancak cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tümüyle bir birinden tamamen ayrılmaz.

Kadın ve erkek olmak, hem toplumsal rollerden hem de içsel tanımlamalardan söz etmeyi zorunlu kılarak toplumsal cinsiyete gönderme yapar. Biyolojik cinsiyet sabit kaldığı halde, sosyo-kültürel bir yapı olan toplumsal cinsiyet, yer ve zamana göre değişebilen bir özellik taşıyor (Bhasin, 2003, s. 6). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyetin dışında daha fazla anlamları ifade eder (Ilich, 1996, s. 88). Diğer deyişle bir nesne olmaktan çok bir süreç ve toplumsallığın ürünü olarak anlam bulur. Ayrıca toplumsal cinsiyet rolü, bir sınıflandırma sistemi olarak işlev görür (Connell, 1998, s. 191-199). Toplumsal cinsiyet literatüründe karşımıza çıkan en önemli kavramlardan biri de rol kavramıdır (Özbay, 2010). "Cinsiyet rolleri yaşam boyu öğrenilir ve sürekli yeniden içselleştirilir. Bu sayede cinsiyet stereotipleri sürekli yeniden üretilerek gerçeklikler haline dönüştürülür (Onur ve Koyuncu, 2004, s. 41). Bu gerçeklikler kadın ve erkeğe toplum tarafından biçilen ve kadınlık ve erkeklik rolleri olarak oluşturulan bir takım kalıplara tâbidir. Özetle her toplum kadınlar ve erkeklerin; kız ve erkek çocukların davranışlarını yöneten cinsiyet rollerini belirler (Kite, 1996, s. 361), böylelikle toplumun kadın ve erkekte farklı beklentileri, bireyin cinsiyetine uygun davranış geliştirmesine yol açar (Bhasin, 2003, s. 1-2).

Toplumsal cinsiyet rollerinin oluştuğu, aktarıldığı, erkeğin erkeksi, kadının kadınsı rolleri içselleştirdiği, rollerin sınıflandırıldığı bir alan sunması bakımından "aile" önemli bir işleve sahiptir. Örneğin aile içinde erkekler, sert, soğukkanlı ve hükmedici olarak tanımlanırken, kadınlar erkeklere nispetle daha sıcakkanlı, naif, yumuşak huylu, güler yüzlü, hamarat, düzenli, duygusal ve fedakâr kişilikler olarak sınıflandırılır. Mevcut davranış kalıplarının kuşaktan kuşağa sosyalleşme süreciyle aktarıldığı kabul edildiğinde rollerin gelecek nesillere ulaşması kaçınılmazdır. Kız çocukları, annenin yerine getirdiği rollere bakarak kendini ilerideki hayatına hazırlarken, erkek çocukları ise babayı örnek alarak babanın yüklenmiş olduğu rollerde aile içindeki konumunu öğrenmiş olur (Kümbetoğlu, 2010, s. 40). Böylelikle toplumsal cinsiyet rolleri kültür, sosyal ilişkiler ve ailenin katkısıyla içselleştirilerek geçerlilik kazanır. Peki, erkek olmak neyi ifade ediyor, nasıl tanımlanıyor, her bireyin erkek olma deneyimi benzer mi ve tek bir erkeklik tanımından bahsetmek ne derece mümkün? Tüm bu soruların cevabını irdelediğimizde karşımıza kültürden kültüre değişen farklı erkeklik tanımları çıkmaktadır.

### Kavramsal Olarak Erkeklik

Cinsiyet ilişkileri söz konusu olduğunda kadına dair olan sorunların sıklıkla tartışıldığını görürüz. Ancak, cinsiyet ilişkileri, "kadın sorunları" olarak tanımlanan noktaların yalnızca kadının değil (Bora, 2008, s.13), her iki cinsin de sorunu olduğunu göstermektedir. Kadın çalışmaları alanında cinsiyet temelli iktidar ilişkilerinin öznesi olarak "erkek"liğin ne olacağı, ne olduğu ve nasıl analiz edilebileceği sorusu yakın zamanlara kadar ciddi biçimde sorgulanmamıştır. Nitekim erkeklik, bugüne değin hakkında konuşulan ancak politik, ideolojik ve akademik olarak fazla irdelenmemiş bir alandır (Sancar, 2009, s.23). Bu sebeple erkeklik alanında yapılan çalışmalar, erkeğin ne olduğu ve nasıl tanımlandığına odaklanarak erkekliğin bir dizi karmaşık sosyokül-

türel etkileşimlerin ürünü olduğunu kabul eder (Türk, 2008, s. 120).

Serpil Sancar, *Erkeklik İmkansız İktidar* kitabında erilliğin, güç, akıl, aktiflik, çatışabilme, şiddete başvurma, rekabet becerisine sahip olma, başarı tutkusu, uzmanlık ve teknik bilgilere sahip olma, risk alabilme ve kahramanlık kavramları ile ifade edildiğini; kadınsılığın ise duygusallık, pasiflik, barışçılık, şefkatli olma çerçeveleriyle ele alındığını belirtmektedir (2009, s. 29). Günümüzde erkek olmak, sorumluluk sahibi, eve ekmek getirme, koruyup kollama, güçlü, söz sahibi, esnek iktidara sahip olma ve baba olma rolleriyle tanımlanmaktadır.

Erkeklik, genel mânada her toplumun kendi iç dinamiğindeki kodlarına göre şekillenir. Türkiye söz konusu olduğunda erkeklik, modernleşme rüzgârına paralel bir değişim geçirmektedir. Dolayısıyla mevcut değişimi, idealize edilen erkeklik rol modeline yaklaşımları sonucunda erkek olunacağı düşüncesinde görmekteyiz. Burada “idealize edilen” durum üst ve orta sınıf erkek için değişmektedir. Nitekim Herb Goldberg (2010), *Erkek Olmanın Tehlikeleri* adlı kitabında erkeğin, erkeksi ayrıcalığı ve gücü elde etmek için ağır bedeller ödediğini; kendi duygularıyla ve bedeniyle olan bağını kopardığını ifade eder. Ona göre erkeklik, erkeklere mal edilen özelliklerin düşünce ve yaklaşım biçimlerinin toplumlara ve zamana göre değişebilen bir toplamdır (Goldberg, 2010). Böylelikle toplumun bir erkekten beklediği tutum ve davranışları sergilemesi karşılığında erkeklik kazanımı gerçekleşmektedir. Ancak erkek, sadece çevresine değil, kendi kendisine de “erkeklik ispatı” ihtiyacı içindedir. Bu ihtiyacın giderilmemesi durumunda karşımıza erkeklik krizi çıkmaktadır (Selek, 2008, s. 229). İlk çocukluk yıllarında başlayan bu ihtiyaç, sünnet, askerlik teskeresi, evlilik ve baba olma yoluyla giderilmektedir.

Connell (1995, s. 76) erkekliği, erkekliğin kadınlığa karşı tanımlandığı bir toplumsal cinsiyet düzeni içinde kurulan ve bu yolla kadınlarla erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini sürdüren toplumsal bir yapılanma olarak tarif eder. Erkeklik, kadın karşıtlığı üzerine bina edilmekte ve kadınsı dünyaya ait olanın dışlanmasıyla erkeklik kimliği içselleştirilmektedir (Demez, 2005, s. 39). Bir başka ifadeyle erkeklik, kadınların olmadığı ya da kadınların yapmadığı herhangi bir şey, yani kadınlığın karşıtlığı olarak tanımlanır. Dolayısıyla erkekliğin temel göstergelerinden olan “kadın gibi olmamak”, diğer bir deyişle kadına ait tüm özelliklerin dışlanması sonucunda erkek, cinsel kimliğini muhafaza etmektedir (Özbay ve Baliç, 2004, s.91-92). Örneğin kadın gibi gülmemek, yürümek, giyinmemek, kadınsı işleri yapmamak veya makul ölçülerde yapmak (Yüksel, 2002, s. 89) gibi tutum ve davranışlardır. Özetle Nagel’in belirttiği gibi erkeklik, kadınlıktan ayrı olmayı yani kadınlık özelliklerinin reddini içermektedir (2000, s. 65). Ancak bugünün değişen dünyasında, kadına ait kılınan özelliklerin erkeğe, erkeğe ait kılınan özelliklerin kadına geçtiği sıklıkla değişen roller çerçevesinde tartışılmaktadır. Öyle ki, geçmişte kadınsı olan tavır, görünüm, tutum ve davranış dışlanırken, şimdilerde “yeni erkek”in kadınsılığa yakınlığı söz konusudur. Tam da bu noktada “yeni erkeklik” feminen yönleriyle barışık bir erkeklik modeli mi ortaya koyuyor veya erkeklik bir kriz mi yaşıyor sorusu önem kazanır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki erkeklik, bir erkeğin kendiliğinden erkeklığe geçemediği; sıkı kuralları olan, uzun bir süreç ve çaba gerektiren bir haldir (Türker, 2004, s. 8-11) veya uğruna mücadele edilen, zorlu bir sınav sonucunda kazanılabilecek bir ödül olarak durmaktadır (Atay, 2012, s. 36).

### Erkeklik Çalışmalarına Tarihsel Bakış

Erkeklik çalışmaları ilk olarak feminist teori çalışmalarıyla gündeme gelir; sonrasında sosyolojik çalışmalar içerisinde kendine yer bulur ve üç teorik aşamadan geçmiştir. Birinci dalga 1950'lerden sonra ortaya çıkar. Özellikle toplumsal erkeklik değerlerine uyum sağlamaya çalışmanın erkeklerin yaşamlarında yarattığı olumsuzluklar ve erkeklere ödediği bedeller hakkındaki çalışmalar yer alır. İkinci dalgayı ise, erkek iktidarının oynadığı merkezi rolü inceleyen ve özellikle hegemonik erkeklik kavramını ortaya atan çalışmalar oluşturur. Üçüncü dalga erkeklik çalışmaları, feminist yapısalcı ve postmodern düşünceden etkilenmiş ve erkeklerin kendi kimliğini nasıl algıladığı üzerine odaklanmıştır (Whitehead, 2001; Aktaş, 2010). Özellikle 1970'lerdeki ikinci dalga feminizmin yol açtığı toplumsal cinsiyet tartışmaları ve araştırmaları, önce kadınlar üzerine yoğunlaşmış; ardından 80'lerin başından itibaren erkek kimliği (erkeklik) üzerine yapılan çalışmalarla devam etmiştir. Erkeklik çalışmaları, farklı disiplinler tarafından farklı vurgularla, farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Maral, 2004, s. 128). Dolayısıyla feminist hareket içinde farklı kadın kimliklerine yönelik ilgi, erkeklik araştırmalarının yönelimini etkilemiştir; tek bir erkeklik yerine tarihsel, toplumsal, kültürel ve sembolik olarak mevcut iktidar ilişkileri bağlamında çeşitli ilişkisellikler temelinde inşa edilen farklı erkekler ve erkeklikler araştırma konusu haline getirilmiştir (Yüksel, 2013, s. 16). Bu yönüyle erkeklik çalışmaları (*Masculinity Studies*), erkeğin yaşanış, kültürel algılanış tarzları arasındaki farklılıkları ele alır ve bununla birlikte, egemen erkeklik ile farklı erkeklik yapılarını birçok yönüyle ele almaktadır (Özbay ve Baliç 2004, s. 92-93).

Böylelikle 1970'lerin sonlarında erkeklik çalışmaları bir disiplin olarak araştırmalara girer. 1980'lerden itibaren erkeklik çalışmalarında, erkekliğin hakim ve değişmez bir modeli olmadığı düşüncesi yaygınlık kazanır; 1990'lara gelindiğinde genel ve tarih aşırı bir kategori olmadığı, belirli bağlamlarda toplumsal kategori içinde ele alınmaktadır (Clatterbaugh, 1999, s. 8, s. 25'ten aktaran Türk, 2008, s. 120-121). Bir başka açıdan erkeklik çalışmaları erkeğin bir meta gibi sahip olunan ya da yitirilen bir özellik olarak algılanmasını sorgulamaya katkı sunar (Sancar, 2009). Özetle, erkeklik çalışmaları, egemen sistemin kadını mağdur etmesiyle birlikte erkek kimliğini de mağdur ettiğini ortaya koyar, ki burada karşımıza Connell'in ifade ettiği *hegemonik erkeklik* kavramı çıkar.

Hegemonik erkeklik, en yalın haliyle toplumda farklı erkekliklerden üstün olan erkeklik konumunu ifade eder. Hegemonik erkeklik erkeklerin hakimiyeti ve kadınların bağıllığını esas alan cinsiyet pratiğidir. Bir cinsin diğer cins üzerinde hakimiyeti, iktidarı söz konusudur (Connell, 2005, s. 76-77). Hegemonik erkeklik, erkeğin daha fazla

ezildiği bir iktidar konumudur (Atay, 2012). Hegemonya sadece kadının değil erkeğin de ezildiği bir yapıyı ifade eder.

Hegemonik erkeklik söz konusu olduğunda iktidar ve beden ilişkisi önem kazanır. XVII. yüzyıldan itibaren yaşam üzerinde farklı iktidar yapısından bahseden Foucault, bedeni makine olarak değerlendirir; yeteneklerin arttırılması, güçlerin açığa çıkarılması ve bireyi disipline etme amacını taşıyan beden terbiyesi için bireyin, ekonomik denetim sistemiyle bütünleşmesi gerektiğini ifade eder (2005, s. 137). Bununla birlikte iktidar biçimleri, bireyi kategorize ederek, bireyselliğini kimliğe bağlar, doğrudan gündelik yaşama müdahale eder (Foucault, 2005, s. 63). Hegemonik erkekliğin erkek üzerindeki yıkıcı etkisi askerlik ve çalışma hayatında iktidara maruz kalma örneğinde olduğu gibi sadece tek bir erkeklik örüntüsünü değil farklı erkeklik yapılarını da içine almaktadır.

Türkiye’de hegemonyanın elde edilebilmesi için belirli özelliklere sahip olmak gerekmektedir; oynanması gereken oyunlar, sünnet olmak, heteroseksüellik, aktif cinsel hayat, askerliği tamamlamak, tam zamanlı iş sahibi, evli, baba olmak ve mümkünse erkek çocuk sahibi olmak. Türkiye’de bu özelliklere sahip erkekler, hegemonik erkekliği elde etmiş erkeklerdir (Barutçu, 2013, s. 15). Dolayısıyla hiçbir erkek, egemen erkeklik normlarına doğuştan sahip olmadığı gibi toplumsal ve bedensel bir inşa sürecinden geçmek, erkeklik inşa sürecini tamamlamak ve muhafaza etmek zorunda kalmaktadır. Erkekliğin inşa edildiği sürece baktığımızda karşımıza, anne karnından ayrılış, sünnet, askerlik, çalışma, evlenme ve baba olma süreçleri çıkmaktadır.

### **Toplumsal ve Bedensel İnşa Serüveninde Erkeklik**

Erkeklik inşa süreci, erkekliğin muhafaza edildiği, beslendiği bir alandır. Bu sürece bakmak, erkek egemen nitelik taşıyan birçok alanın erkekler için nasıl yapılandırıldığını görüp, bunun önüne geçebilmek adına bir yol haritası çizilmesi bakımından önem taşır. Birçok kültürde kadınlığa geçişin aksine erkekliğe geçiş çok sesli ve belli ritüeller eşliğinde gerçekleşir. Bundan dolayı erkeklik inşa sürecinde “yüceltilmiş, öne çıkarılmış erkeklik ve kahramanlık söylemi” ön plandadır (Thoma, 2011). Hayatın her döneminde kazanılması gereken bir durum olarak erkeklik, hep bir mücadele alanında var olmaya çalışmıştır ve bu sebeple erkeğin, erkek olma adına girdiği zorlu yolculuk, kimi zaman kör bir açmazla dönüşebilmektedir.

Zorlu erkeklik inşasını aşabilmek için “erkeklerin kimlik inşalarında güçlü bir erkeklik vurgusuna ihtiyaçları vardır” (Barutçu, 2013). Nitekim inşa süreci de erkeğe böyle bir alan sunmaktadır. Erkekler, erkek olmak için nasıl davranması gerektiği, neleri yapıp yapmayacağı, nasıl giyineceği, davranacağı, nasıl oturup kalkacağı, ne hissedeceği, neleri konuşacağı, nasıl bir partner olacağı, kimleri ezeceği ve kimleri koruyacağı vb. gibi önceden belirlenmiş bir dizi kurallar öğretilmektedir (Atay, 2012, s. 11-30). Makalenin bu bölümünde tüm evreleri inşa süreci içerisinde genel hatlarıyla ele alacağız.

Erkeklik inşa sürecinin ilk basamağında anneden-kadını dünyadan kopuş süreci karşımıza çıkar. Doğumdan itibaren ilk bağı anneye kurulması ve anne üzerinden çocuğun kendini tanımlaması anneyi bu süreçte önemli kılmaktadır. Chodorow, anneliği kaleme aldığı *The Reproduction of Mothering* adlı kitabında bu kopuş sürecinin erkek ve kız çocuklarında farklı şekillerde gerçekleştiğini ifade eder. Erkek çocuk için travmatik bir etkiye neden olan süreç, kız çocuğun biyolojik yakınlığından dolayı anneyi taklit ederek kadını rolleri içselleştirmesiyle sorunsuz şekilde gerçekleşir (1978). Erkek çocuk için kadını dünyadan ayrılmak, kendini güvende hissettiği ana kucağından keskin, sancılı ve zorlayıcı bir süreçle ayrılmayı ifade ederken, anneye bağlılık ile anneden ayrılma zorunluluğunu da ifade eder. Bu süreç, erkek çocuğun erkek dünyasına girişinin ilk somut göstergesi olan sünnet sürecine dahil olmasını kolaylaştırmaktadır. Anneden ayrılış yaşayan erkek çocuk için sünnet, hatırlayabileceği yaşa geldiğinde karşısına erkeklik inşa sürecinin ilk bedensel basamağı olarak çıkar.

Sünnetin erkeklik kuruluşundaki rolü, erkek çocuğun kadınlara ait dünyadan çıkarılma zamanının geldiğini, erkeklik kurgusunun aktarımında bedensel bir geçiş ritüelidir (Saraçgil, 2005, s. 52). İslâm ve Yahudilik dininin geleneklerine dayanan sünnet, ülkemizde erkek çocuk için tören eşliğinde "erkek olma" sürecinin bir parçası olarak kültürel anlamları barındırır. Gösterişli törenler-düğünler eşliğinde "sen artık erkek oldun" söylemiyle muhatap olan ve cinsel gücüyle ilişki kuran erkek çocuk, başka insanların tanıklığı yoluyla erkeklığe geçişini içselleştirir. Cinsel kimlik bu ritüeller eşliğinde yüceltilir. Sünnet esnasında, erkek çocuğa ağlamadan acıya dayanıklı olması telkin edilir ve "erkekler ağlamaz" söylemiyle travmatik bir şekilde duygularını saklaması öğretilir. Böylelikle erkek dünyasına kabul edilmiş süreci başlamış olur. Sonuç olarak erkek çocuk, sünnete yüklenen anlamla birlikte bilinçaltında tüm yaşamı boyunca cinsel organın gücü ile erkek olma arasında temel bir bağ kurar. Böylelikle erkek çocuk, kendini bu güçle tanımlar ve ilerleyen süreçte bir çeşit erkeklik kalkanı olarak sıklıkla kullandığı bir araç haline gelmektedir. Özetle sünnetin erkek çocuğa sunulma şekli, törene yüklenen anlamlar, erkek kimliğinin şekillenmesinde hayati önem taşır. Erkek olmanın ilk bedensel basamağını atlayan erkek çocuktan, bundan sonra bedensel ve fiziksel olarak erkek olduğunu tasdikleyeceği diğer basamağa geçmesi, yani askere gitmesi beklenmektedir.

Askerlik, erkeğin adam olduğu, olgunlaştığı, hayatı öğrenebileceği, pişmenin, erkek olmanın zorunlu bir göstergesidir. Sünbuloğlu'na göre askerlik, bir erkeğin sahip olmayacağı erkeklığe az da olsa sahip olmaya işaret eder. Askerlik bu bağlamda erkeklığe geçişin merhalesidir ve bu yoldan geçmemiş erkeğe eksiklik duygusu hissettirecek kadar yaygındır (2013, s. 200). Askerlik, ergenlikten çıkıp yetişkinliğe kapı aralarken, militarist söylem askerliği erkek olmakla pekiştirir. Dolayısıyla ulus-devlet inşasında askerliğin önemi büyüktür. Sünbuloğlu'na göre askerlik erkeklik göstergesi ve şiddet arasında bağ kurarak, askerliğin birinci özelliğini, yetişkin erkekleri modern disiplin ile tanıştırmayı ve şekillendirmesine; ikinci özelliğini ise makbul vatandaş ve milleti tanımlamasına bağlar (2013, s. 220-26).

Nitekim Foucault, aynı paralelde bedenlerin şekle sokulması ve disiplin arasında yakın bağ kurarak askerliğin erkek kimliği üzerindeki zorlayıcı etkisine dikkat çeker. Öte yandan Connell, askerî yapı ve şiddet arasında yakın ilişkiden yola çıkarak, polis ve askerin fiziksel saldırganlığının erkek kimliğinin bir parçası olduğunu öne sürer (1998, s. 128). Sivil yaşamda askerliğin bıraktığı iz, erkeklere yüklenen toplumsal roller açısından ikircikli duruma işaret eder. Özellikle erkeğe, askerlik yaşamında deneyimlemiş olduğu gözü karalık, hırslı, korkusuz, acıya dayanıklı, sert, katı ve rekabetçi olma halini iş ve sosyal yaşamında sürdürmesi gerektiği telkin edilirken (Connell, 1998); öte yandan erkekten, evlat, baba ve eş olma rolünde ise paylaşımcı, sabırlı, son derece merhametli, müşfik, yumuşak, anlayışlı olması beklenmektedir. Bu ikircikli durum erkeklik inşa sürecinde bir kriz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir erkek için askerlik yapmamak, erkek olunacak süreci engellediğinden, birçok kazanımdan mahrum olmayı, örneğin evlenememe, iş bulmamayı ifade eder. Türk toplumunda davullu, zurnalı güle oynaya gidilen, maddi ve manevi anlamları birlikte barındıran askerlik, bir erkeğin tüm yaşamı boyunca taşıyacağı bir erkeklik kazanımıdır.

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından askerliğini yapmış bir erkekten çalışıp, para kazanması beklenir. “Çoğunluk açısından tam zamanlı bir iş yerinde çalışan, bakmak zorunda olduğu bir ailesi olan ‘erkek’tir. Bu yaygın kanını kadınlarca da içselleştirilmiş, aynı zamanda popüler politik olarak istihdam politikalarına yön vermiştir” (Kümbetoğlu, 1996, s. 233). Bir erkek için toplumsal anlamda kabul edilme, saygınlık ve bir kimlik kazanma, çalışma ile gerçekleşebilmektedir. Erkekler için düzgün bir işin yokluğu, sadece yitimi ve bağımsızlık kaybı anlamını taşımaz, aynı zamanda bir nevi erkekliğin yitimi anlamını taşır (Sancar, 2009, s. 103). Beraberinde işsizlik, “işe yaramayan”, yetersizlik anlamlarını taşıdığından hem aile, hem sosyal hayat içerisinde statü ve itibar kaybına yol açar ve erkeklik krizine neden olur.

Öte yandan şiddet ve işsizlik arasındaki yakın ilişki başka bir erkeklik krizini gösterir (Ok, 2011). İşsizlik aynı zamanda da aile kurmanın, evlenmenin önünde ciddi bir engeldir. Ancak günümüzde eğitim süresinin uzunluğu çalışma hayatına atılmayı ertelediğinden evlilikler gecikebilmektedir. İşsizliğin erkek kimliği üzerindeki baskısı yaşamdan vazgeçmeye kadar götürebilmektedir; nitekim TÜİK tarafından yapılan araştırmada Türkiye’de geçim sıkıntısı ve ticari başarısızlıktan dolayı intihar eden erkeklerin oranını % 93 olarak açıklanmaktadır (2008). Yine işsizlik ve şiddet arasında ciddi bir bağ olduğunu gösteren araştırmalar erkeklerin işsizlik durumunda öldürme suçu işleme oranının %99,2 olarak açıklamıştır (TÜİK, 2008). Tam da bu sebeple işsizliğin günümüzde büyük bir sorun olduğu göz önüne alındığında aile ilişkileri, şiddet ve toplumsal düzen açısından aile temelli politikaların geliştirilmesi hayati önem taşımaktadır. Son kertede diyebiliriz ki, “erkekler için düzgün bir işin yokluğu, sadece iş yitimi ve bağımsızlık kaybı anlamını taşımaz, aynı zamanda bir nevi erkekliğin yitimi anlamını taşır” (Sancar, 2009, s. 103). Bundan dolayıdır ki işsizlik acı bir deneyim ve kriz olarak erkeğin karşısında durmaktadır.

Geleneksel yapıda vatani görevini ifa eden ve iş sahibi olan erkekten evlenip çocuk

çocuğa karışması beklenir. Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından heteroseksüel bir erkek için evlilik reddedilemez. David Blankenhorn (2009:11) *The Future of the Marriage* (Evliliğin Geleceği) adlı kitabında evliliği, bilinen bütün insan topluluklarında var olan evrensel bir kurum olarak açıklar (Barutçu, 2013). Evlilik, muhabbet, sevgi ve birlikte yaşam anlamları dışında bir erkek için erkekliğin kanıtlandığı görünür bir alan sunar. "Türk kültürü açısından evlilik, daha çok neslin devamı, sorumluluk, düzen, paylaşım, mutluluk, aidiyet kurma anlamlarını taşır; aşk ve cinsellik daha sonra sıralanır. Ancak Batı kültüründe evlilik, sevgi, aşk ve güven ihtiyaçlarını karşılama yeri" olarak anlam kazanır (Üskül ve Özlem, 2008, s. 233). Fakat günümüzde erkekler için evlilikler farklı dinamiklere ve ilginç bir paradoksa sahiptir. Evlilik, erkeği dağınıklıktan kurtaran, aidiyet, sevgi, baba olma, maddi, manevi, cinsel ihtiyaçların giderilmesi, erkekliğin kanıtlama aracı sunması, bekarlığın getirdiği yük ve yalnızlık vb. sebeplerinden dolayı istenmektedir. Fakat yüksek sorumluluk, ekonomik kaygılar, bireysel yaşamın çekiciliği, aile içi değişen rol dengeleri gibi etkenler, erkeğin zorlu bir sınanma söylemiyle evlilikten uzaklaşmasına neden olmaktadır. Özetle erkek kimliği açısından evlenmeme maddi, duygusal, cinsel açıdan büyük bir kriz olarak erkeğin karşısında durmaktadır. Ayrıca sosyo-ekonomik açıdan birçok sorunun kaynağını oluşturmaktadır.

Evlenerek yuva kuran erkeğin önünde aşması gereken baba olma süreci durmaktadır. Baba olmak, güven duygusuyla birlikte, erkekliğin tamamlandığının düşünüldüğü bir alan sunar. Bu sebeple bir erkeğin nasıl bir baba olduğu ile nasıl bir erkek olduğu yakından ilişkilidir. David Thoma, *Babalar* adlı kitabında toplumların gelişiminin doğrudan babanın tarihiyle anlatılabileceğini ifade eder (2011). Toplumsal otorite ile bireysel otoritenin temsili olan babalık rolü, toplumsal değişimin merkezinde yer almaktadır. Bundan dolayıdır ki toplumsal hayatın gelişimi ile baba/erkek rolünün gelişimi paralellik arz eder.

Babalık rolü, annenin biyolojik konumundan farklı olarak bir tecrübeye dayanır ve erkeğe doyum sağlayan en önemli tecrübelerden biridir (Özkardeş, 2012, s. 71). Geleneksel otoritenin temsili olan baba, ailede iktidar rolüne sahiptir. Çocukluktan itibaren zorlu mücadeleler ile kazanılan erkeklik, baba rolü ile ivme kazanır ve erkek evlat sahibi olma ile yükselişini tamamlar (Sancar, 2009). Ancak tüm bu kazanımlar babalık rolü üzerinden kaybetme tehlikesiyle de karşı karşıyadır. Babalık erkeğe sabit bir alan sunmadığından adeta erkeklik basamağında kaygan bir zeminde ilerler.

Ailede babanın varlığı, kız ve erkek çocuğun cinsiyet kimliği açısından son derece önemlidir. Baba-kız arasında romantize edilen ilişki daha yumuşak geçişle gerçekleşir ve erkek çocuk bu ilişkide ötelenir. Örneğin, "kız çocukların dünyalarında ilk erkek kahraman baba figürüdür, kız çocukları babaya daha düşkündür ve babaya benzeyen erkek modeli ile evlenmek ister" söylemi toplumumuzda sıklıkla duyulan kavramlardır. Dolayısıyla baba-kız ilişkisinin pratiği çatışmasız, yumuşak geçişlerle gerçekleşir. Fakat "erkek çocuk babasıyla çatışarak, dövüşüp rekabet ederek kendini dış dünyaya ve gelecekteki rolüne hazırlamaktadır" (Navaro, 2007, s. 153-154). Ge-

leneksel aile de saygı, itaat kültürüne dayanan ilişki, bugün baba-oğul mesafesi ile ciddi yaralar alır ve yaşanan mesafe orta sınıf erkeğin babadan kopmasına neden olur. Fakat üst sınıf erkek için babanın temsil ettiği ekonomik güçten dolayı fiziki kopuş söz konusu olmaz, aksine babanın sunduğu imkânlardan yararlanarak, babanın daha esnek egemenliğinde ailesini kurar. Birçok ülkede ve bizim kültürümüzde özellikle orta sınıf açısından baba olmak, erkek olmak için yeterli değildir; bir de “erkek adamın erkek çocuğu olur” çitasını atlaması gerekir ve böylelikle erkeklik kazanımı tamamlanır. Modern yaşamı benimsemiş üst sınıf için söylem olarak bu değişmiş görünmekle birlikte, zihinsel kodlarda bunun geçerliliğini, içten içe muhafaza edildiği görülmektedir. Aksi takdirde erkeklik sınavını başarıyla veremeyenlerin toplumsal konumlarının ciddi mânada sarsıldığı pratik yaşamlarında kolayca görülebilmektedir. Örneğin yaşlılık, cinsel yetersizlik, otorite kaybı, işsizlik, ekonomik yetersizlik, evlenememe, evlat sahibi olmama gibi durumlarda erkek kimliğin karşısına “Sende adam mısın, erkek misin?” söylemi durmaktadır (Avşar, 2015). Öğrenilmiş toplumsal kalıpların yeni yaşam ve düşünce tarzlarına rağmen günümüzde zihinsel haritalarda çok kolay silinemediği, farklı formlarda devam ettiği görülmektedir.

Her ne kadar babalık erkeğe doyum sağlayan bir konum sağlasa da, babalık yapmak yüklendiği sorumluluk açısından yirminci yüzyıldan itibaren erkeklerin önünde ciddi bir imtihan olarak durmaktadır. Özetle, çocuklukla başlayan ve baba olmaya evrilen bu süreçte erkeğin geçtiği aşamalar aile, sosyal, kültürel ve toplumsal yapıdaki dengeler açısından önem taşır. Son kertede erkeklik inşa sürecinin hangi merhalelerden geçtiğini bilmek, bu zorunlu süreçte erkekliğin nasıl içselleştirildiğini görebilmek dolayısıyla da erkek/babayı anlamaya imkan tanıması bakımından önemli veriler sunmaktadır.

### **Toplumsal Değişme Serüveninde Rollerini Yitiren Erkek/Baba**

Toplumsal yapının değişmesi, sosyal ve kültürel değerlerin zamanla değişmesine olanak tanır. Kadına ve erkeğe yüklenen imaj ve roller, her dönemin kendi içindeki dinamikleri dikkate alarak değişime uğrar. Örneğin Osmanlı’nın kendi mahallesinin namusunu korumakla yükümlü kabul edilen “kabadayı” erkeğinden, günümüzün kişisel bakımına ve imajına özen gösteren metroseksüel erkeğine dönüşen Türk erkeğinin rolü merak konusudur (Demez, 2005, s. 25).

Erkeğin değişimi ilk olarak aile içindeki otoritesinin zayıflamasıyla görünürlük kazanır. Artık babasından aldığı otorite ile değil, kazandığı parayla ulaştığı otoritesini görünür kılan erkek, (Sancar, 2011, s. 123) modern yaşamla birlikte bu otoritesini muhafaza etmekte zorlanmaktadır. Erkeğin eve ekmek getiren, koruyan, kollayan, aile reisliği rolüne karşı, kadının bakıp büyüten besleyen rolü (Zeybekoğlu, 2013, s. 86) ve iş hayatındaki aktif rolü, diğer deyişle erkeğe güç veren para kazanma rolünün tekeline kaybetmesi erkeğin gücünü zayıflatır (Atay, 2004, s. 36). Öte yandan Walter Hollstein, hızlı gelişen teknolojik gelişmenin dünyayı oluşturanları (kadın-erkek) hedef tahtasına koyduğunu ifade eder. Ona göre teknolojinin ilerlemesiyle erkek, kendi kendisi-

nin erkekliğini elinden almış ve güç, kudret kişilik, otorite, dayanılmazlık ve keşifçi ruhunu giderek daha verimli çalışan araç ve enstrümanlara devretmiştir. Erkekliğin zayıflamasına kapı aralayan ikinci gelişme ise, yüzyıllardır egemen olan kadın ve erkek arası rol dağılımında kadın tarafından yaşanan hızlı bağımsızlıkçı değişimlerdir. Kadının tarihsel yükselişi, erkeğin tarihsel düşüşüne yol açmaktadır (Onur ve Koyuncu, 2004). Peki, erkeklik kaybettiği gücü hangi alanlarda kazanmaya çalışıyor?

Erkeklik, kaybettiği egemenliği modern dünyanın sunduğu ideal erkeği yakalama çabasında görür. Değişen toplumsal cinsiyet rolleri eş olma rolüne de yansır. Yeni kadının aile içi beklentileri çerçevesinde çizilen ideal eş/erkek modeli karşısında erkek/baba kendini konumlandırırken bir kriz yaşamaktadır. Örneğin kadının ev içi rol beklentileri ile ev-dışı eril olarak tanımlanan alanlardaki beklentileri çatışır. Eş olarak duygusal, paylaşımcı, eşitlikçi, romantik, yakınlaştırılmış rollere sahip, baba olan, çocuk bakımı ve ev işlerine katılımı beklenen erkekten, çalışma hayatı ve askerlik gibi alanlarda sert, katı, rekabet eden, güçlü, çalışkan roller beklenir. Badinter'in ifadesiyle bu "yeni kadın"la ilişki kurmak için hangi fikir trenine atlayacağını bilemeyen erkek, bu durum karşısında kıvranırken, giderek anlaşılması zor tuhaf bir varlığa dönüşür (1992, s. 273).

Egemen kültürün sunduğu diğer ideal erkek tanımına, moda, kozmetik estetik, diyet, spor endüstrisi, yeni gelişen sağlık teknolojileri (Yavuz, 2017), büyük bir iştahla hizmet etmektedir. Bundan dolayıdır ki kapitalizmin yeni gözdesi erkektir ve erkeği cinsellik ve güç isteği, cazibe arzusu yoluyla birer tüketici haline getirmeye çalışmaktadır (Ardıç, 2014, s. 89).

Erkeğin öncelikli olarak aile içinde giderek zayıflayan otoritesine yeni bir boyut kazandıran maço modeli sunulmaktadır. Feminizmin yükselişine bir tepki olarak sunulan model, evin reisi, kadına egemen olan, kıskanan, hesabı ödetmeyen, çocuklarına mesafeli, güçlü, sert erkek görünür. Cohen, bu noktada maçoğun her zaman kuru sıkı attığını öne sürer ve pek çok kadın tarafından deneyimlendiğini ifade eder. Maço davranışın altında, zayıf bir erkeğin kendi eril eksikliğini kapatmak için diğer uç noktaya kayması yatmaktadır (1995, s. 122). Maço erekte her erkeğin gerçekte güçlü dişil yanını gizlemeye çalışan bir komedyen yönü vardır. Maço davranışı erkeklikle hiçbir ilgisi olmadığı gibi, tam aksini vurgulamaktadır. Bu yüzden süper-erkek figürü çizilmeye çabalanır (Baines, 2004, s. 106). Popüler kültür içinde yirminci yüzyılda kendine yer bulan delikanlı maço erkek, yeni erkek modeli olarak sunulur.

Ardından daha naif, kırılğan, eğitilmiş, iş gücü sahibi, risk almakta çekinen, killarını al-dıran, dış görünüşüne önem veren, bakımlı, feminen vücuda sahip, kendini merkeze alan kentli orta- üst sınıf, konformist metroseksüel erkek, ideal olarak sunulur. Metroseksüel erkek, hazzı önceleyen, kendini öne çıkaran, bedeniyle ilgilenen hatta şekle sokmaya çalışan, sağlığına önem veren bir erkeklik modelidir. Bu değişim döngüsünü erkek moda ve dergilerinde açıkça görmekteyiz. Eş ve aile hayatında bireyselleşen erkek, bu rollerin sorumluluklarından kaçmaktadır. Bu uğurda evlenmenin ötelen-

mesi, aile olmaya mesafeli yaklaşım, baba olmaya hevesiz, özgürlüğünü öne çıkaran erkeklik modeli, kendini ve kendine dair olanı görünür kılmaktadır.

1990’larda yeni bir fenomen ortaya çıkmıştır: “Yeni erkek”e karşı “yeni delikanlı ya da delikanlılık” (Yavuz, 2017). “Yeni delikanlı” erkek, tehlikesiz, geleneksel işçi sınıfı delikanlısına benzemeyen, şiddete bulaşmayan, ırkçı olmayan kişi olarak tanımlar. Yeni delikanlı eğitilmiş, orta sınıftan, feminizm korkusundan erkekliğin ehlileştirilmiş parçalarına sahip, esprili, bira, kadın ve cinsel ilişkiden hoşlanan (Walsh 2007’den aktaran Yavuz, 2017), metroseksüel erkekten farklı olarak geleneksel erkeklik normlarını belli oranda taşıyan, heteroseksüel kimliğini muhafaza etmiş olan erkektir. Görsel ve yazılı iletişim kanalları aracılığıyla sunulan ideal yeni erkek ve kadın değişim çarvında dönmektedir.

Bugüne bakıldığında kitle iletişim araçlarının güçlü yapısı ailenin sunacağı rol modelden daha güçlü bir rol model sunduğu açıkça görülmektedir. Özetle geçmiş ve şu an arasında kalan, yarın içinse rolleri karmaşıklaşan, değişen erkeklik, kadınlık rolü (Ok, 2011) sürekli bir ikircikli durum yaşamaktadır (Sele, 2008, s. 27). Bu ikircikli durum değişen yeni baba rolüyle görünürlük kazanır.

### Yeni Babalık Rolü

19. yüzyılda erkeğin baba rolünün toplumsal mânadaki değişimiyle birlikte eş, evlat olma rolleri değişir. 1970’lerde ivme kazanan babalık rolü, 2000’li yılların hemen öncesinde tartışılarak “yeni baba” rolünü gündeme taşır. Deborah Lupton ve Lesley Barclay *Constructing Fatherhood: Discourses and Experiences* (Babalığı İnşa Etme: Söylemler ve Deneyimler) adlı kitapta, toplum bilimleri literatüründe “iyi” babalık normları ve beklentilerinin yirminci yüzyıla beraber değiştiğinin genel bir kabul gördüğünü belirtmektedirler. Bu değişimi Amerikan babalık tipolojisi dört aşamalı gelişimi örnek vererek açıklar. Birincisi, ahlâkî ve dinî eğitimci olan baba (XVIII. yüzyıldan XIX. yüzyıl başlarına kadar), ikincisi aileyi geçindiren mesafeli baba (XIX. yüzyıl başlarından XX. yüzyıl ortalarına kadar), üçüncüsü cinsiyet rol modeli olan baba (1940’tan 1965’e), dördüncüsü ise para getiren işlerle ilişkisi olduğu kadar çocuklarıyla da ilgisi olan ve onları yetiştiren “yeni” baba (1960’lardan günümüze kadar) modelidir (Barutçu, 2012, s. 153).

Yeni baba imajını LaRossa (1996) orta sınıf babayı, işten eve geldiğinde çocuklarıyla oyun oynayan, yakınlık gösteren, hafta sonu birlikte olunan, futbol öğreten *evcil babalık* şeklinde tarif eder. Ancak bu evcil baba rolü yüzeyseldir ve vitrinin ötesine geçememektedir (Çabuklu, 2007, s. 105). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra babanın sorumlulukları söylemi güç kazanmıştır. 1950’lerde babalık “hobi” olarak sunulmaya başlanmış ve güler yüzlü, sıcak baba imajı güçlendirilmiştir. Batıda 1970’li yıllardan sonra ev işleri ve çocuklarla daha fazla ilgilenen ve bu konularda eşleriyle işbirliği yapan “yeni baba” imajı gelmiştir (Çabuklu, 2007, s. 105). Yeni baba, doğuma giren, bebeklik dönemlerinde de çocuklarıyla ilgilenen, oyun oynayan, çocuk bakımıyla

ilgilenen, erkek çocuklarıyla olduğu gibi kız çocuklarıyla ilgilenen baba modelidir (Zeybekoğlu, 2013). Özellikle geçmişte baba ile kopan ilişki, yetişkinlik döneminde babanın anlaşıldığı ve babaya benzeyen bir döneme bırakır.

Tüm bu değişimler yeni babanın, kendi babasıyla kurduğu ilişki ağında kilitlenir. Geleneksel ailenin sunduğu çoklu erkeklik (dede, amca, dayı vb.) modelinden uzak yaşayan erkek çocuk, çekirdek aile içerisinde babasıyla bağ kurmaya çalışmaktadır. Öte yandan ergenlik öncesinden itibaren babasıyla kurduğu, mesafeli katı, otoriter ilişki ağı içinde yetişmiş erkek/baba, günümüzde kendi çocuğu ile bunu aşma yolunda gerilim yaşamaktadır.

Nitekim günümüz modern yaşamlar giderek erkeklerin babalık sorumluluklarından uzaklaştıkları bir tür "patriarkal kriz"e şahit olmaktadır. Babalık, anne-çocuk ilişkisinde olduğu gibi, "biyolojik bağ" açısından kolay belirlenebilir olmadığı için, erkekleri babalık sorumluluklarını üstlenmeye ikna etmek cinsiyet rejimlerinin en önemli stratejik meselelerinden biri haline gelmiştir (Sancar, 2009, s. 121). Bugünün dünyasında babaların maddi ve manevi deneyim rehberliğinden kalan bir deneyim ile değil, kendi yolunu kendin çiz anlayışında erkeklik kimliği inşa edilmektedir. Yeni nesil kimi rol model alacak ve nasıl bir erkeklik inşa edecek, bu soru günümüzün en önemli sorunsalı olarak karşımızda durmaktadır.

### **Erkekliğin Görünümü: Yeni Erkek Yeni mi?**

Geleneksel yapıdan modern toplumsal yapıya geçişte günlük yaşamımızın pek çok alanında genç, delikanlı, yetişkin, eş, sevgili, patron, arkadaş ve baba olmaya evrilen süreçte yeni erkeklik izlerini görmekteyiz. Özellikle yeni yaşam tarzları, davranış modelleri, düşünce biçimi ve tüketim alışkanlıkları değişen erkek imajını gösteren alanlardır. Geleneksel rollerin zayıflamasıyla birlikte XX. yüzyılda yeni kadın konuşulmuş; fakat XXI. yüzyıla gelindiğinde ise geleneksel erkek kimliğinin zayıflaması gündeme gelmiştir. Yeni kadına dair gelişmeler "yeni erkeklik"i gündeme getirir. Cohen, *Erkek Olmak* adlı kitabında erkekliğin değişimine dikkat çekerek, yeni duyarlı erkekte bahseder. Ona göre "yeni" erkeklik tamamen yeni değildir; XIX. yüzyılın romantik erkeğinden izler de taşımaktadır (1995, s. 55). Tam da bu noktada "Yeni erkek kimdir?", "Yeni erkeklik, yeni argümanlarını oluştururken geçmişten bugüne bir şeyler taşımadan mı kendini konumlandırıyor?", soruları önem kazanır.

Anadolu'da oluşarak günümüz kent kültüründe kendini devam ettiren erkek, şimdi yeni erkek kimliğini şekillendirmektedir (Atay, 2004). Sanayi devrimiyle birlikte tarlada çalışan erkek, kent kültürünün tüketim piyasasının yeni gözdesi konumundadır. Yeni erkek tipolojisi, bedenine, giyimine narsistçe takıntılı, tüketmekten, modadan zevk alan, sporu hayatının merkezine yerleştiren erkektir. "Yeni erkek, hassas, duygularını fark eden, kadınlara saygılı, genel görüş olarak eşitlikçi ve bazılarına göre fiziksel görünümüleriyle narsizim derecesinde ilgili" (Gill, 2003, s. 37'den aktaran Yavuz, 2017) olan erkektir.

Ayrıca, eski ve yeni kadınlık-erkeklik rolü, kadınlaşan erkekler, erkekleşen kadınlar, çocuksuz evlilikler, tek ebeveynli aile modeli vb. bunların üzerinden tartışmalar yapılmaktadır. Mevcut tartışmalar eşliğinde, erkeğin ve babanın yıkımı arasındaki yakın bağ ile geçmişin kalıpları ve bugünün babalık beklentileri arasında sıkışmış erkeklik konuşulmaktadır. Bu çerçevede sosyal, politik, kültürel, zihinsel, bedensel ve ruhsal mânada geleneksel erkeklik formunun erozyona uğraması karşısında yeni erkekliğin üretilmesi, esasında ideal erkekliği yakalama çabasıyla ziyade küllerinden “yeni bir erkekliğin” doğuş sancılarını görmektedir.

Bauman bu konuda, “özenle inşa edilen ve hayat boyu sürmesi beklenen kimliklerin anında birleştirilmeye ve anında sökülmeğe uygun kimlik kitleleriyle değiştirildiğini” ifade eder (2015, s. 286). XXI. yüzyılda toplumsal roller aracılığıyla kadın ve erkek kimliği kolayca sökülüp, değişebilmektedir. Modernleşme sürecinde popüler kültür tarafından kentli orta ve üst sınıf erkeklik kimliği ve kimliklere dair olanlar kolayca tüketilmekte, yenileri ile değiştirilmektedir. Özetle kadın ve erkeğin modernleşmesi, geleneksellikten kopması kaçınılmazdır. Fakat bu “yeni erkekliklerin”, erkeğin hegemonik konumunu tehlikeye sokabilecek boyutlarda olduğunu söylemek güçtür. Erkekliğin modernleşmesi, temel içselleştirilmiş davranış kalıplarını yıkamaz ve modernleştirilmiş biçimlerde homososyal topluluklar aracılığı ile yeniden üretir (Atay, 2004, s. 37). Dolayısıyla bugüne bakıldığında katı cinsiyet rolleri belli ölçüde yumuşamış, kadın ve erkeğe atfedilen değerler arasında geçişkenlik mümkün olmuştur; roller yakınlaşmış, eşleştirilmiştir. Fakat bireylerin bu rollere uyum göstermesi hususundaki baskı azalmış olsa da geleneksel erkeklik değerleri farklı formlarda, kendiyle çatışarak devam etmektedir. Öyle görünüyor ki, yeni erkekliğin sınırlarını, hududunu ve duracağı noktayı belirleyebilmek pek kolay görünmemektedir. İktidar sahibi, maço, yeni modern duyarlı erkek, metroseksüel, hedonist ve yeni delikanlı erkeğe evrilirken, “yeni erkeklik” hep bir değişim döngüsünde sıkışmışlık ve çatışmayla ilerleyişini sürdürecektir.

## Sonuç

Erkeğin güç-kuvvet imajına koşullanması ve her alanda güçlü olma arzusu, erkeği yaşamın tüm alanlarında yönetir. Ancak tarihsel serüvende ideal erkek modeline dair algıların da değişim geçirdiği görülmektedir. Burada kadının değişen yeni konumuna karşın, erkeğe sunulan ideal erkek modeli “yeni erkeği” doğurmaktadır. Popüler kültürün öne sürdüğü ideal erkek karşısında kendini konumlandırmakta zorlanan erkeğin, yaşadığı içsel çatışmalar sonucunda mevcut değişime ayak uydurmaya çalıştığı görülmektedir. Bilhassa modern hayatın dayattığı erkek profili karşısında kendini konumlandırmaya çalışan erkeğin, sosyal hayatın getirileri ile ev hayatındaki rol beklentileri arasında ciddi bir kimlik krizi yaşadığı görülmektedir. Özellikle zorlu erkeklik inşa sürecinde edinilen tüm kazanımların babalık rolüyle kaybedilme riski taşıma-

sı, bahsi geçen krizi derinleştirmektedir. Baba rolünün öldürüldüğü bir rol modelde bireyselleşen, hedonist ve yalnız erkek kendi inşa etmeye çalışmaktadır. Erkeklerin, erkekliklerini onaylayabilecekleri rol modellerden yoksun olmaları içsel çatışmaları beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla yeni dünyanın beklentileri karşısında “yılgın ve yorgun savaşçı” olarak yaşamını sürdüren erkek kimliği, hem evlat, hem baba, hem eş olarak arada kalmışlık hissi yaşamaktadır. Aileyi koruyup kollayan, sahip çıkan erkek imgesi yerini, geleneksel ve bugünün gerekliliği arasında sıkışmış, çaresiz erkek imgesine bırakmıştır. Geleneksel ve modern erkeklik, değişen dünyanın ihtiyaçları ile gerekliliği arasında yaşadığı kriz ve sıkışmışlık hali, aile olma, evlenme, baba olma ve eş olma rollerine yansımaktadır. Bu da bize erkeklik kodlarının geleneksel izleri olarak “yeni erkek/baba” formunda geniş bir zeminde ilerlemesini sürdürdüğünü göstermektedir.

## Kaynakça

- Aktaş, F. O. (2010). *Türkiye’de Erkekliğin Kurgulanışında Askerliğin Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ardıç, N. (2014). Günümüzde Erkeğin Sorunlarına Bakış, “Baba” Erkek içinde. İstanbul: KASAD-D 3. Sempozyum Kitabı
- Avşar, S. (2015). *Bir Erkeklik İnşası Olarak Babalık Rolü*. Arel Üniversitesi I. Ulusal Erkek(lik)ler Sempozyumu. Sunulan Bildiri. 5 Mayıs. İstanbul.
- Atay, T. (2012). Çin İşi Japon İşi: Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Antropolojik Değıniler. İstanbul: İletişim Yayınları
- Baines, John (2004). *Evrenin Sevgi Bilinci*. (çev.) Selim Yeniçeri. Kozmik Kitaplar. İstanbul.
- Bauman, Z. (2015). *Bireyselleşmiş Toplum*. (çev. Yavuz Alagon). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barutçu, A. ve Hıdır, N. (2016). “Türkiye’de Babalığın Değışen Roller: (Pro)Feminist Babalar”. Ankara Üniversitesi, *Fe Dergi*, Cilt 8, (2).
- Badinter, E. (1992). *Biri Ötekidir, Kadınla Erkek Arasında Yeni İlişki ya da Androjin Devrim*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Kadınlar Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Blankenhorn, D. (2009). *The Future of the Marriage*. New York: Encounter Books.
- Beşpınar, F. (2015). “Between Ideals and Enactments: The Experience of ‘New Fatherhood’ Among Middle Classmen in Turkey,” *Gender and Sexuality in Muslim Cultures* (Ed.) Gül Özyeğın. s: 95-114.
- Bora, A. ve Üstün, İ. (2008). *Sıcak Aile Ortamı: Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Çabuklu, Y. (2007). *Toplumsal Kurgular ve Cinsiyetçilik*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Castells, M. (2006). *Kimliğin Gücü, Enfermosyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür içinde*, Cilt II, Çev. Ebru Kılıç. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chodorow, N. (1978). *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of*

- Gender. Los Angeles: University of California.
- Cohen, D. (1995). *Erkek Olmak*. (Çev. Yavuz Alagon). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Connell, R.W. (2005). *Masculinities*. California: University of California Press.
- Connell, R. W (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. (Çev. Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Demez, G. (2005). Kabadaydan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi. İstanbul: Babil Yayınları.
- Demir, N.K. (2006). “Kültürel Değişmelerin Reklamlarda Kadın ve Erkek Rol-Modellerine Yansımaları”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), 285-304.
- Dökmen, Z. Y. (2012). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açılımları*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Foucault, M. (2000). *Özne ve İktidar*. (Çev. Işık Ergüden- Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goldberg, H. (2010). *Erkek Olmanın Tehlikeleri*. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Illich, I. (1996). *Gender*. (Çev. Ahmet Fethi). Ankara: Ayraç Yayınları.
- Maral, E. (2004). “İktidar, Erkekler ve Teknoloji”. *Toplum ve Bilim*. sy 101, s. 127-143. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Marsiglio, William, Amato, Paul, Day, Randal D. ve Lamb, Michael E. (2000). “Scholarship on Fatherhood in the 1990s and Beyond”. *Journal of Marriage and Family* 62, no.4, s.1173-1191.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Navora, L. (2007). Tapınağın Öteki Yüzü-Bağımlılık ve Bağımlılık Üzerine. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Nagel, J. (2000). “Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik”. *Vatan Millet Kadınlar* içinde.(Çev. Aksu Bora). sy. 58-94. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kite, Marry E. (1996). “Age, Gender and Occupational Label: A Test of Social Role Theory,” *Psychology of Women Quarterly*, 20, 361-374.
- Kümbetoğlu, B. (1996). “Gizli İşçiler Kadınlar ve Bir Alan Araştırması”. *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* içinde. N. Akgökçe, S. Çakır (Ed.) Sel Yayıncılık, 230-238.
- Lamb, M. (2001). “Çocuğun Yaşamında Babanın Rolü ve Önemi”. Sempozyum Raporu. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları 12. S. 8-33.
- Ok, S. (2011). *Erkeklik Krizi ve İşsizlik*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı.
- Onur, H. ve Koyuncu, B. (2004). “Hegemonik Erkekliğin Görünmeyen Yüzü”. *Toplum ve Bilim*, sy 101. İstanbul: Birikim Yayınları. s.31-49
- Özbay, C. ve Balıç, İ. (2004). “Erkekliğin Ev Halleri”. *Toplum ve Bilim*. 101. İstanbul: Birikim Yayınları. s. 89-103.
- Özbay, C. (2013). “Türkiye’de Hegemonik Erkekliği Aramak”. *Doğu Batı*. s. 189-203.
- Özkardeş, G. O. (2012). “Evlilik ve Çocuk”. *Evlilik Okulu* içinde (Ed. Haluk Yavuzer). 8. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Real, T. (2014). *Erkekler Ağlamaz*. İstanbul: Kuraldışı Yayınları. s.126.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik İmkansız İktidar-Ailede Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul:

- Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2011). *Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. Metis Yayınları, İkinci Baskı.
- Sarçgil, A. (2005). *Bukalemun Erkek*. (Çev. Sevim Aktaş). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Savran, G. A. (2004). *Beden Emek Tarihi: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat Kitap.
- Segal, L. (1992). *Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Selek, O. (2008:229). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sünbuloğlu, N. Y. (2013). *Erkek Millet Asker Millet içinde*. Derleyen Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, İstanbul: İletişim Yayınları.
- TÜİK (2008). *Yaşam ve Memnuniyet Anketi Sonuçları*.
- Türk, Bahadır (2008). "Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkan Olarak Pierre Bourdieu". *Toplum ve Bilim* 112. s. 119-146. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Türker, Y. (2004). "Erk ile Erkek". *Toplum ve Bilim* 101. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Tohoma, D. (2011). *Babalar-Bir Kahramanlık Öyküsü*. (Çev. Fikret Doğan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Üskül, E. ve Özlem, Z. (2008). *Türkiye'de Evlenmenin Evrimi*. Beşir Kitabevi
- Yavuz, Ş. (2017). "Erkek Yaşam Tarzı Dergileri Bize Ne Söylüyor?" *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*. 4 (14). s. 92-103.
- Yüksel, E. (2013). "Bir Savaş Anlatısı Olarak Nefes: Vatan Sağolsun ve Hegemonik Erkeklik Krizi". *Ankara Üniversitesi Fe Dergi*. Sayı 5 (1).s. 15-13.
- Zeybekoğlu, Ö. (2010). "Toplumsal Cinsiyet Rollerinde Türk Toplumunda Erkeklik Algısı". *Felsefe ve Toplum Bilimlerde Diyaloglar*. 3 (1).s. 1-14.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). "Günümüzde Erkeklerin Gözünde Babalık ve Aile". *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 3 (1).s. 297-328.